

Bostono Kultūriniai subatvakariai

Jeronimo Kačinsko 95-osios gimimo metinės

Kompozitorius Jeronimas Kačinskas, švenčiant jo 95-ąjį gimtadienį. Vytauto Sužiedėlio nuotr.

bos, nes pakėlė atlikėjų profesinį lygį ir geriausiais klasikinių muzikos veikalais pritraukė gausią klausytojų auditoriją. Vienas pagrindinių J. Kačinsko atlikėjiškos veiklos Amerikoje bruožų buvo lietuviškos muzikos propagavimas. Jo dėka pirmą kartą JAV suksambo M. K. Čiurlionio poema „Miške“, taip pat K. V. Banaicio ir V. Jakubėno aranžuotos dainos, J. Gaidelio, V. Bacevičiaus ir paties dirigento simfoniniai opusai. Šia prasme J. Kačinską galima vadinti lietuviškos muzikos ambasadoriumi, visur ir visada tarp svetimtųjų puoselėjusiu lietuvišką kultūrą.

Jeronimas Kačinskas gimė 1907 m. Viduklėje. Baigė Klaipėdos S. Šimkaus muzikos mokyklos fortepiono skyrių ir Prahos konservatorijos kompozicijos bei dirigavimo skyrių. Lietuvoje leido žurnalą *Muzikos barai*, dirbo Klaipėdos muzikos mokykloje. 1937 m. J. Kačinsko dėka Lietuva priimta į Tarptautinę šiuolaikinės muzikos draugiją. 1938 m. J. Kačinskas pradėjo eiti Kauno Valstybės radiofonos simfoninio orkestro dirigento pareigas. Vilniaus operos teatre pastatė G. Verdi „Traviatą“ ir G. Rosini „Sevilijos kirpėją“.

1944 m. J. Kačinskas pasitraukė iš Lietuvos ir 1949 m. atvyko į Ameriką. 1967 m. pradėjo dėstyti Berklee muzikos kolegijoje Bostone.

1976 m. Čikagos Lietuvių opera pastatė J. Kačinsko „Juodąjį laivą“. Kačinskas buvo apdovanotas Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos Muzikine premija. Berklee muzikos kolegija suteikė jam profesoriaus — emerito titulą.

1987 m. Lietuvoje surengtas pirmasis autorinis J. Kačinsko koncertas. 1991 m. Klaipėda, pripažindama didžiulį J. Kačinsko nuopelną miesto kultūriniam gyvenimui, suteikė jam Klaipėdos miesto garbės piliečio vardą. Kompozitorius taip pat yra Lietuvos Kompozitorių sąjungos Garbės narys ir Lietuvos Nacionalinės premijos laureatas.

Bostono Kultūrinių subatvakarių organizatorė Zita Krukonienė, prieš subatvakarį kalbėjosi su kompozitoriumi. Man perrašant jų pokalbį iš magnetinės juostelės, pakvipo tarpukario laikotarpio Lietuva ir šimtmečio pradžios Lietuvos kultūrinio gyvenimo. O taip pat ir Antrojo pasaulinio karo dūmais bei Vokietijos pabėgėlių stovyklomis.

Pasikalbėjimas darytas 2002 metų rugšėjo mėnesį.

Jeronimas Kačinskas (toliau J. K.): — aš rašiau gausiai chorams, kadangi buvau labai sužavėtas lietuvių choralais. Ponia Kalinauskienė buvo labai pasižymėjusi chorvedė — ji su vaikais, galima sakyti (na, ne visai vaikais), nuvažiojo į Paryžių ir laimėjo pirmą pasaulinę premiją. Tai aš jai rašiau — mišias parašiau moterų chorui. Žinote,

o dabar man jau sukhū rašyti — mano klausa labai sugedo: kartais „c“ atrodo kaip „d“, o „d“ atrodo kaip „e“ — labai sugedo klausa. Bet dar nežinau — gal dar pabandyti išspausti.

Zita Krukonienė (Z. K.): — O ar bando kas nors Jūsų kurinius kataloguoti? Ar turite kokį studentą?

J. K.: — Neturiu. Nekreipiau dėmesio į tai. Muzikos archyvas šiaip jau tuo užsiima. Bet jie neaktyvūs — jie neplatina nieko.

Z. K.: — Tai tas archyvas yra Lietuvoje?

J. K.: Taip. Lietuvoje.

Z. K.: — Jūs turite daug profesijų. Kiek — keturias? Pedagogo, kompozitoriaus, dirigento ir vargonininko. Kuri profesija Jums pati geriausia, labiausiai prie širdies? Jei būtų galėję tik vieną dalyką daryti — ką darytute?

J. K.: — Sunku man pasakyti. Dabar man prie širdies malonu vargonininkauti, kadangi tai dvasiniai pakelia. Bet šalia to, dar visada ir kurdavau muziką. Negaliu pasirinkti. Kamerinės muzikos labai daug rašiau.

Z. K.: — Ar patiko dirbti pedagogu — mokytojauti?

J. K.: — Patiko... Žinot, Lietuvoje — nelabai, kadangi mokiniai pasipūtė. Turėjau vieną tokį, berods, Mikulskis, tai užuot to, kad jį mokytumėi — jis tave moko. Ir dar kiti tokie, ir jį panašūs. Bet labai patiko dirbti čia su studentais — aš dirbau 19 metų. Tai jie darydavo dėstytojų įvertinimus — „evaluation“. Nors tai būdavo konfidencialu, bet man patikdavo: „Pasiskaityk, girdi, kaip apie tave gerai rašo studentai“. Labai su jais sugyvenau — žinote, kitokie.

Z. K.: — Jeigu Dievas duotų galimybę ką nors pakeisti gyvenime — ką keistute?

J. K.: — Sunku man pasakyti...

Z. K.: — Ar manote, kad išvažiuojimas iš Lietuvos Jums, kaip žmogui, davė kiek ir teigiamo?

J. K.: — Žinote, aš tikrai pažinau gyvenimą ir žmones. Žmones pažinau. Paskūi ir patį tikėjimą pažinau daugiau. Išvažiuojimas buvo didelė pamoka. Daugeliu kartų teko būti pavojuje karo lauke, kai jau tikrai atrodė, kad jau neišliksi. Tuomet dirbome per ilgai, spalio 6 dieną... vos vos ištrūkome. Ilja Erenburg, propagandistas, šaukė per radiją: „Ką tik suksite, įžengė į Vokietiją — žudykite kuo žiauriausiu būdu — moteris, vaikus, maišykite jų pilvus...“

Tai aš pamačiau, kaip yra svarbu mums išbėgti. Elena pavargdavo, sakydavo — palisėkime. Aš sakydavau — ne, negalime, todėl, kad aš Vilniuje komunistams nusikaltau — gavau visokių papeikimų, įspėjimų. Kaip ir Hitlerio kietčiai, kurie dirbo Radiofone — jau nebetikėjo... Jau nebesisveikindavo „Heil Hitler“.

Z. K.: — Ką Jūs manote būtų pasiekęs Lietuvoje, jei nebūtų buvę karo? Jūsų karjerą, jau prieš pasitraukiant, buvo iškilusi labai aukštai?

J. K.: Taip, buvau pakviestas į Dubrovnik, kur būdavo labai dideli festivaliai. Paskui — į Pragę, lietuvių muzikos

Kompozitorius Jeronimas Kačinskas su žmona tarp Kultūrinio subatvakario Bostono organizatorių. Vytauto Sužiedėlio nuotr.

atlikt. Prieš pat karą... Tai, žinoma, būtų prasidėjusi europinė karjera...

Z. K.: — Bet karas viską sujaukė...

J. K.: — Tas karas turėjo kilti — buvo tokios jėgos atsiradę, kad tai buvo tiesiog neišvengiama... O dabar kas gi — ir dabar tas pats... Pavojingas laikas... Pora žmonių gali užnuodyti didelius plotus — tie savižudžiai... Tai tokie dalykai man irgi eina per galvą... Ne tik apie muziką, bet ir apie pasaulio įvykius galvoju.

Z. K.: — Ar galvojimas apie pasaulio įvykius duoda minčių kurti muziką? Ar kyla iš to noras rašyti?

J. K.: — Ne. Tai tik mažina norą rašyti. Bet vis tiek aš parašiau šituos penkis kūrinius... Dar parašiau.

Z. K.: — Tai kas skatina geriau rašyti — ar krizė, ar džiaugsmas? Tai yra, kada labiau norite rašyti muziką — kai esate liūdnas, ar kai esate linksmas?

J. K.: — Kada yra įkvėpimas, tuomet daugiausia. Tada.

Z. K.: — O iš ko ateina įkvėpimas?

J. K.: — Negaliu pasakyti.

Z. K.: — Tik ateina, ir viskas...

J. K.: — Žiūrint, kokia nuotaika. Tuomet užsina noras.

Z. K.: — Ką geriausiai atsimenate iš vaikystės?

J. K.: — Sunku pasakyti. Labiau — iš jaunystės, konservatorijos laikų... Turėjau ne paprastai gerą vyrų chorą — vokiečiai žavėjosi. Vieną sykį mane pristatė savo vyrų chorui — keli šimtai žmonių buvo vyrų chore. Ir, nepaisant mano atsakinėjimų, jie būtinai prašė, kad aš atsisotčiau ir pravesčiau tą vyrų chorą. Tai aš sakau: „Žinote, jūs turite gerą dirigentą, puikų dirigentą — nieko daugiau inešti aš negalėsiu“. Bet jie vis tiek prašė. Tai čia man buvo malonumas.

Marijonišius irgi tam mūsų vyrų chorui dirigavo. Paskui jis pasitraukė į Kauną, į operos skyrių — jam opera labiau prie širdies buvo. Ne taip, kaip simfonija. Tai aš tuomet pasilikau vienas. Man buvo dar vienas malonumas, kad aš turėjau Radiofono orkestrą Kaune — jį paskui perkėlė į Vilnių. Tik viena nelaimė buvo, kad visus žydus, kurie grojo orkestre, užėję vokiečiai sugrūdė ir getą. Jie buvo geri muzikantai, buvo patyrę — tai buvo tikra nelaimė, negalėjai

pasipriešinti visiškai. Taigi buvo tarpas — su orkestru. Paskui pasidarė filharmonija, bet ta filharmonija nebuvo tokia stipri, kaip Radiofonas.

Z. K.: — Tai Filharmonija atsirado dar karo metais?

J. K.: — Taip, karo metais.

Z. K.: — Tuo pat metu buvo du orkestrai — Radiofonas ir Filharmonija?

J. K.: — Taip. Filharmoniją vedė Dvarionas. Bet, net kaip keista — iš tikrųjų jam muzikiniai nesisekė. Kai užėjo komunistai, mane prašė perimti, bet aš nesutikau, nes turėjau daug geresnį Radiofono orkestrą. Komunistai ignoravo tą orkestrą, mat, jis buvo labai lietuviškas. Jo žmonės dalyvavo slaptose organizacijose prieš komunistus, kai kurie ginklus karstuose vežė į Kintus kovotojams... Į karstus sukravė. Atsirado, kad išdavė. Dalį žmonių išvežė į Rusiją...

Z. K.: — Tai... orkestrantai?

J. K.: — Taip. Orkestrantai.

Bet žinote, sovietai jų nesunaikino, bet sukišo į savo orkestrus. Paskui jie man parašė iš Kijevo, dar iš kitų miestų...

Z. K.: — Jie buvo labai talentingi?

J. K.: — Taip. Štai kad ir Kučingis: Sibire kai dainuodavo, tai labai patikdavo... O kai grįžo į Lietuvą, tai jį ignoruodavo, net pats direktorius.

Z. K.: — O kaip vertinate išeivijos muzikinį gyvenimą? Kaip manote, ar jie galėjo čia daugiau padaryti, ar kažkokia stipresne organizacija turėjo būti?

J. K.: — Žiūrint kur, nes buvo Vokietijos ir Amerikos laikotarpis. Žinoma, Amerikoje būta ilgiau, tai čia susidarė geresnį chorą. O orkestrai netoli nuėjo, nepažengė. Bet jau net ir Vokietijoje buvo gana gerų chorų. Iš Lietuvos suėję geri choristai, nebuvo, ką kita veikti. Tai kas antra, kas trečia diena turėdavome repetitijas — išvystėme gerus choras. Buvo malonu dirbti —

sunkiausias dalykus galėdavome atlikti.

Z. K.: — Ar buvo gera gyventi Bostone? Ar būtute norėjęs kitur?

J. K.: — Žinote, buvo gerai, kadangi miestas prieinamas — viską lengva pasiekti. Tiekinas geras. Bet... aš negalėjau čia sukurti gero choro. Pačioj tik pačioj pradžioj kai buvo 84 choristai, bažnyčių giedodavo ir koncertuose. Es planadoję turėjome koncertą įvairių tautų. Tai mus įvertino geriausiai, ir po to laikė, kad tai geriausias choras Bostone. Harvard universitetas tuoj po to pakvietė atlikti programą. Bet kunigai užprotestavo, kadangi Harvard — masonai ir t.t. Bet čia buvo labai netikęs protestas. Tuomet, kada jau nebeatlikome tos programos, tai pusė choro išėjo. Ir sukūrė tuomet Gaidelio chorą.

Z. K.: — O Gaidelis turėjo irgi savo chorą? Buvo du chorai?

J. K.: — Iš tikrųjų buvo keturi chorai: bažnyčios, Gaidelio, „Sandaros“ — senųjų išeivių, ir komunistų choras. Taip buvo. Ir dainų šventes ruošėme. Bet jie visi iširo, ir liko tik bažnytinis choras.

Vel norėčiau trumpam sugrįžti prie D. Petrauskaitės, paskaitos minčių:

„1931-1932 metais J. Kačinskas, Čekų noneto prašymu, parašė trijų dalių instrumentinį kūrinį — Nonetą styginiams ir pučiamiesiems. Čekų atlikėjai jį grojo įvairiose Europos šalyse ir atkreipė muzikos specialistų dėmesį. J. Kačinskui buvo pasiūlyta, kad jis galėtų kaip Lietuvos atstovas įstoti į prestižinę, Tarptautinę šiuolaikinės muzikos draugiją (SIMC). Jai tuo metu priklausė nemažai Amerikos ir Europos šalių, pasiekusių laimėjimų šiuolaikinės muzikos srityje.“

Nukelta į 2 psl.

Šio šeštadienio priedo puslapiuose:

Kompozitoriaus 95-asis gimtadienis. — 1 psl.

„Dainavos“ ansamblio koncertas; šiuolaikinė skulptūra. — 2 psl.

Guido Michelinis — italas lituanistas; Los Angeles Dramos sambūris ir „Lady Makbet iš Akmenės“. — 3 psl.

Nuskriaustieji V. Juknaitės akimis; Kanados lietuves romanas apie sugrįžimą. — 4 psl.

„Dainavos“ ansamblis 2003 m.

„Marija, gelbėk mus“

Lietuvių meno ansamblis „Dainava“ religinis koncertas įvyko 2003 m. sausio 19 d. Švč. Mergelės Marijos Gimimo bažnyčioje, siekiant paminėti žuvusius už Lietuvos laisvę ir Sibiro maldaknygės *Marija, gelbėk mus* 50 metų sukaktį. Negaliu nepaminti, kad ši koncerto data sutapo ir su kita sukaktimi: 1953 m. sausio 19 d. mirė vienas Čikagos lietuvių muzikų didžiųjų — Antanas Pocius. Tai buvo stebėtinai veikli, šviesi asmenybė, labai daug pasitarnavusi, išlaikant lietuvių Amerikoje, ir lietuvių puoselėjama muziką tinkamoje aukštumoje.

Malonu, kad šią dieną įvykęs ir „Dainavos“ koncertas buvo neabejotinai aukšto meninio lygio. Gražiabalsis choras buvo gerai susigiedojęs, turėjo gerą diktą; jo kvėpavimas detališkai išmąstytas ir vadovo gerai apvaldytas, nors orkestras keliose vietose ir turėjo mažų nelygumų. Tarpe giedojimų buvo ierpti aktorės Audrės Budrytės-Nakienės skaitymai iš Adelės Dirsytės prieš 50 metų parašytos Sibiro maldaknygės.

Koncertas pradėtas *a capella*, prieš keliolika mėnesių mirusio vokiečių kompozitoriaus Franz Biebl įsimintino grožio giesmę „Ave Maria“. Joje daug švelnumo, tyrumo, kartu ir paprastumo, nepaisant kai kurių netikėtų ir įmantrių harmonijos junginių. Kūrinys parašytas 1964 m., bet išpopuliarėjęs tik paskutiniame dvidešimtojo amžiaus dešimt-

Darius Polikaitis.

metėje. Visų keturių dainininkų balsai buvo darniai išlyginti. Giedoję Liudas Landsbergis, Marius Polikaitis, Audrius Polikaitis ir Kęstutis Daugirdas.

Ne tiek išlygintas buvo balansas tarpe choro, solisto Algimanto Barnišio ir orkestro Fausto Strolia parašyto giesmės „Suleidėjusiomis lūpomis“ Vietomis orkestras „užmušė“ solisto Algimanto Barnišio giedojimą. Tai galėjo būti ir orkestracijos kaltė, nes originaliai ši giesmė buvo rašyta Dainų šventei, kada solistas, kartu su masiniu choru dainuodamas, naudojosi mikrofonu. Bet pasitaikė ir orkestro mažų netikslumų. Anaipol, jaunų choristų drąsus pasiūlymas tėvynei aukotis, prašant Marijos jiems suteikti drąsos ir ištvermės, ir dargi

išlaikyti juos „gražiai ateičiai“, skambėjo jaudinančiai šiltai.

Labai įdomu, kad jaunoji „Dainava“ Dariaus Polikaitio vadovybėje nepabūgo į savo programą įtraukti 20-to amžiaus prancūzų kompozitoriaus Maurice Durufle „Requiem“. Durufle buvo Grigalio choralo instituto Paryžiuje direktorius, tai ir visuose savo kūriniuose jis naudoja Grigalio choralo citatas. Kas savotiška, kad choralas, savo prigimtimi būdamas vienbalsis (neharmonizuotas) melodinė slinktis, šio kompozitoriaus dėka suskamba naujai ir šviežiai, kai jis panaudoja to meto kompozicinę techniką. Grigalinė melodija staiga palydima tyvuliuojančių vargonų akompanimento ar kitų choro, ar orkestro balsų. Durufle nebuvo labai produktyvus kompozitorius (sukūrė 14 veikalų), bet visi jo kūriniai kruopščiai išbaigti ir jo „Requiem“ yra pats žymiausias bei svarbiausias. Choras skambėjo švariai, ir jautėsi (nors ir publikai nematoma) tvirta dirigento ranka. Durufle atstovauja moderniajai prancūzų muzikos mokyklai, bet jo saikus modernizmas nepameta eilinio klausytojo. Lietuviška Čikagos visuomenė su nemeluotu dėmesiu iš klausė devynių dalių kūrinį, kurio lotyniškas tekstas buvo patogiausiai kiekvienam klausytojui išverstas į lietuvių ir anglų kalbą, išspausdintas koncerto programose. Šių gedulingų mišių dalį „Domine Jesu Christe“ malonių savo solo tembru papuošė Mariaus Polikaitio solo, o „Pie Jesu“ — viešnios solistės Danutės Mileikienės ir violončelininko David Forsman duetas. Akompanimentu labai užgirtina Ricardo Soko profesionali palyda vargonais.

Po ilgoko „Requiem“ labai tik Danutės Mileikienės pagiedota ištrauka iš Felix Mendelssohn oratorijos „Elijas“ — „Išsekis ir lauk, juk Viešpats

su tavim“. Gaila, kad šis kompozitorius, ypač vertingas savo išbaigta kūrinų forma, per retai pasiekia mūsų klausytojus.

Iki šiol koncertas vyko prie vargonų, kur sutilpo arti 60 narių choras ir 16 narių orkestras. Visados gera publikai pamatyti chorą priešaky. Choro suėjimo į bažnyčios priekį metu vienišas koncertmeisterės Lindos Veleckytės smulkas liūdnam, bet labai prasmingai grojo „Leiskit į tėvynę“. Juk prisiminėme ne tik žuvusius nuo sovietų tankų, bet ir Sibire iš bado ir šalčio mirusius, tačiau niekad savo dvasia nepalūžusius lietuvius, kaip Sibiro maldaknygės autorė Adelė Dirsytė ir kt. Choras tyliai įžygiavo, už kraštų nešdamas Lietuvos trispalvę. Publika susiprato vėliau pagerbti atsisojimu.

Prisimenant išvežtuosius, koncertas užbaigtas patriotišku, labai prasmingu Leonido Abario triptiku „Tremtinio Lietuva“ — „Kur tėvynė, kur motutė?“, „Eglė“ ir „Dieve, mano Dieve“, bei Václavo Augustino „Tėvynė mūsų“. Kūriniai perteikti *a cappella*, tiksliai ir dideliu savimi pasitikėjimu.

Dekinga publika šiam darniam vienetui noriai plojo. (Gaila, kad orkestras neturėjo progos gauti iš publikos užtarnauto pripažinimo!) Chorui tvarkingai išžygiuojant iš bažnyčios, žmonės užpakaly manęs balsiai džiugavo choristų jaunumu ir garsiai skaičiavo, kiek nedaug taku kraėjo vyresnio amžiaus choristų — penkios moterys ir keletas vyrų (jų reikalingumu chlore netenka suabejoti). Galima buvo pamanyti, kad čia buvo amerikietiško „glee club“ pasirodymas, bet tokio aukšto lygio, kad yra tikrai kuopasidžiaugti ir pasididžiuoti. Ką sakyti tie kultūrininkai, prieš eilę metų pasirašę Kultūrinio nuosmūgio manifestą? Po tokio savųjų („neimportuoto“ iš Lietuvos) „Dainavos“ choro pasirodymo apie jokių nuosmūgių nekalbėti negalima!

Klausimėlis programoje išspausdintos sąvokos „solo/trio“ reikalu, kuris primena Čikagos apylinkėje atsiradusius bankus, besivadinančius „Third Fifth Bank“. Kaip keistai mums beatrodytų, bankas tikriausiai turi istoriją, surišą su tokiu keistoku pavadinimu. Tiesa, solistą gali palydėti pianinas, orkestras, choras, ar kaip šiuo atveju, vokalinis trio, bet „Ave Maria“ giesmėje solo balsas kelis kartus tik intonavo ir po to įsijungė į vyrų kvarteto visumą.

Faustas Strolia

J. Kačinsko gimtadienis

Atkelta iš 1 psl.

J. Kačinsko pastangomis, gavus rekomendaciją iš čekų muzikų, 1937 metais Lietuva tapo pilnateise tos draugijos nare. Į kiekvienais metais rengiamas konferencijas bei muzikos festivalius vykdavo labiausiai šiuolaikinės muzikos srityje pasižymėję kompozitoriai — J. Kačinskas, V. Bacevičius, V. Jakubėnas. Didžiulis J. Kačinsko laimėjimas buvo jo Noneto atlikimas 1938 metų Londono festivalyje. Tada šis kūrinys buvo pripažintas vienu geriausių to meto Europos kūrinių šalia žymaus vengrų kompozitoriaus Bela Bartokos kūrybos. Taigi J. Kačinskui pavyko ne tik išgarsinti save, bet atverti Lietuvai langą į Europą. Deja, Lietuvos klausytojai J. Kačinsko pastangų neįvertino, o jo muzikos nesuapratė. Tuomet labiausiai buvo populiarios harmonizuotos lietuvių liaudies dainos ar nesudėtinga originali kūryba, paremta XIX amžiaus muzikos išraiškos priemonėmis.

Klausytojų ausys buvo įpratusios prie gražių melodijų, darnių sąskambių, prie nuolatinio pasikartojimų, kurie įtvirtindavo pagrindinę karinio mintį. J. Kačinsko kūryboje nebuvo nei vieno, nei kito. Klausytojai joje neradavo liaudies dainų intonacijų, išraiškingų melodijų linijų. Ir jiems buvo nesvarbu, kad Europos profesionalioji muzika buvo jau toli pažengusi į priekį, kad ėmė nykti tonacija ir pradėjo atsirasti naujos komponavimo sistemos. Lietuvos klausytojai džiaugėsi romantiniu Kauno Valstybės operos teatro repertuaru, dainininkų benefisais ir mažai domėjosi simfonine, kamerine, o juo labiau šiuolaikine muzika. Tad ir J. Kačinsko Noneto niekas iš lietuvių neapsiėmė groti, o kai jį Lietuvoje atliko čekai, pasipylė aštri kritika. Panašiai sekėsi ir V. Bacevičiui, kuriam šiaip ne taip pavyko su Kauno operos orkestru atlikti „Elektrinę poemą“, tačiau orkestrantai ją grojo tyčiodamiesi, apvertę natas aukštyn kojomis.

Kaip nebūtų keista, bet daug dėmesingesnį klausytojų J. Kačinskas surado išeivijoje.

Gyvendamas Vokietijoje, jis sukūrė vienas gražiausių savo dainų, kurias mieliai dainavo Augsburgio mišrus choras, o šiandien jos nuolat skamba Lietuvoje. Tai „Esi dangau“, „Lietuvos takeliai“, „Jau saulutė leidžias“, „Suskambėjo“, „Žvangučiai“. Laisvai plėtojama forma, šalutinių laipsnių akordais, mažai kontrastuojančių muzikinių mintų dėstymo būdu J. Kačinskas sugebėjo sukelti pastelinių spalvų regimybę, lietuvių sielai labai artimą skaidraus liūdėsio, švelnaus ilgesio ir santūraus džiaugsmo pojūtį. Vėliau šias dainas ne kartą atliko amerikiečių chorai. Gyvendamas Augsburgėje, J. Kačinskas rašė ir simfoninius kūrinius — poemą „Giesmė į šviesą“, „Atpirkimo misterija“. Pastaroji buvo užbaigta Bostone ir šiandien yra vertinama, kaip pirmasis lietuvių simfoninis religinės tematikos kūrinys.

Kaip jau minėjau, į Bostono Kultūrinį subatvakarį pagerb-

ti kompozitoriaus susirinko keli šimtai Bostono lietuvių. Bet turbūt nedaugeliui susirinkusiųjų buvo gerai žinoma, koks didelis menininkas buvo ir yra tarp jų sėdintis šis kuklus, Lietuvos spaudos žodžiais tariant, „kenksmingai nesireklamuojantis“ žmogus. O man patiai tiek subatvakrio metu, tiek ir vėliau, dirbant prie šio straipsnio — vėl perversiant D. Petrauskaitės paskaitą bei iš įkalbėtos juostelės užrašant Z. Krukonienės pokalbį su kompozitoriumi, — neapleido mintis: kaip galima per vieną žmogaus gyvenimą tobulai įvaldyti net keturias profesijas — muzikos kūrėjo, atlikėjo, pedagogo ir dirigento, ir kiekvienoje jų tiek daug pasiekti. Tikrai per vieną, nors ir ilgą, vieno žmogaus gyvenimą.

Jeigu kompozitorius tai padarė — vadinasi, įmonoma! Tegul ir nedaugeliui iš mūsų.

Duok, Dieve, kompozitoriui geros sveikatos ir kūrybingų metų. **Rima Marija Girmius (Krištaponytė)**

Kompozitorius Jeronimas Kačinskas per autorinį koncertą Klaipėdoje. 1991 metų rugsėjis-spalis.

Šiuolaikinė skulptūra

Žilinsko galerijoje, Kaune, įvyko šešių lietuvių skulptorių paroda, pavadinta „Apie gamybą“ skulptūroje. Lietuvių spaudoje ji buvo pastebėta, kaip viena įdomiausių pastarojo meto skulptūros parodų.

Atsiradus naujom technologinėms medžiagoms, kinta mūsų aplinka, kinta galvojimas. Skulptorius yra priešpastatytas naudoti savo skulptūroje, medžiagas, kurios nebuvo įprastai vartojamos. Nauja medžiaga atskleidžia naujus horizontus, naujas išraiškas, naujus santykius su aplinka.

Kuratorė Elena Liubytė pakvietė 6 skulptorius: Elena

Urbaitis, Ramūną Alminą, Robertą Antinį, Petrą Mazūrą, Mindaugą Navaką ir Vladą Urbanavičių. Šie skulptoriai jau 8-ame dešimtmetyje pradėjo domėtis technologijos sukurtais medžiagomis.

Ramūnas Alminas derina tradicinį plieną su naujais cheminiais junginiais. Jo aprašymai apie savo kūrybą leidžia pajusti šiuolaikinę skulptūros vyksmo eigą.

„3.2 mm storio stiklo kapsulė — skaidriai, atomai, molekulės, junginiai, reakcijos, formulės — pasakiškas spalvų pasaulis, nuostabūs kristalai, milijoninės derinių galimybės

— paslaptis, baimė, pavojaus nuojauta, susižavėjimas — technika, grėžimas, pjovimas, visiškas neišmanymas, sprogs — nesprogs? — chemiko Dariaus Jasaičio konsultacijos — chemijos bazė, sandėliai, katakombos: tamsa, balos, neaiškios kilmės lašai, keistas rūkas, klaidi smarvė, pažaliavę pirštai — gamta, kvapios gelės, jūra, saulėlydis — tos pačios medžiagos rinkinys, nuodai — 37 cheminių junginių sluoksniai, procesas vis dėlto vyksta — kapsulė“.

Petro Mazūro tradicinio stiliaus bronzos figūra stovi prie Žilinsko galerijos, sukurta anksti. Dabar jis kuria vykstančius procesus aplinkoje technologinėmis priemonėmis. Mazūro darbas susideda iš įvairių metalo medžiagų, kurių tarpe yra įsodintas augalas. Jis egzistuoja darniai ir meniškai sudarytoje aplinkoje.

Elenos Urbaitis šviesos barai — derinys aliuminijaus su neopline šviesa.

Nukelta į 3 psl.

VDU rektorius V. Kaminskas (iš kairės), prof. G. Michelini ir prof. S. Karaliūnas.

Guido Michelini — italas lituanistas

Niūrios, šaltos, apgaulingos žiemos dienos... Negailestingai tamstis žiemos vakarai... Prabėgus šventiniam šurmuliui žiema ir vėl įsipo žmonės į kasdieninės rutinos verpetą. Trūksta pinigų, nėra pramogų, darbo daug, rodos, kitaip ir būti negali... Gal! Dar ir kaip gal! Tereikėjo š.m. sausio 14 d. ateiti į VDU rūmuose, Marijos Gimbutienės vardo auditorijoje, vykusį susitikimą su Italijos Parmos universiteto profesoriumi Guido Michelini. Teatro aktorės bažnytinių giesmių žodžiais, lydimais švelnios dūdelės melodijos, kvietė susipažinti su svečio išleista knyga „Prūsijos lietuvių bažnytinių giesmių. Nuo Mažvydo iki Kleino“. Svečias yra vienas garsiausių užsienio baltistų, senųjų kalbos paminklų tyrinėtojų, Klaipėdos universiteto garbės daktaras, už nuopelnus Lietuvos kultūros tyrinėjimui bei populiarinimui Lietuvos Respublikos prezidento Valdo Adamkaus apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino.

Susitikime ir knygos pristatyme dalyvavę universiteto bendruomenės nariai: mokinėjai V. Vaičiūnas, prof. L. Gudaitis, prof. S. Karaliūnas, prof. R. Apanavičius, doc. I. Skurdenienė, doc. V. Vasičiauskienė, doc. R. Marcinkevičienė bei pats rektorius V. Kaminskas, ne tik negailėjo pagyrimų svečio kūrybai, bet ir maloniai supažindino susirinkusius su prof. G. Michelini asmenybe.

Popietės svečias į Lietuvą atvyko iš Parmos universiteto, kuriam priklauso ir įžymusis

Parmos vienuolynas, rektoriaus pastebėjimu, dar kitiems žinomas iš to paties pavadinimo filmo. Lietuvoje G. Michelini ne tik renka medžiagą savo mokslinėms knygoms, bet ir dėsto Klaipėdos bei Vytauto Didžiojo universitetų studentams paskaitas apie sanskrito ir lietuvių kalbos ryšį. Su šiomis aukštosiomis Lietuvos mokyklomis, pagal Europos Sąjungos programą, bendradarbiauja Parmos universitetas.

Pernai gruodį Parmoje išleista studija apie Prūsijos lietuvių bažnytines giesmes yra skirta lietuvių kalbos paminklų tyrinėjimams, pasižymi ne tik gausia, originalių išvalgų kupina, lietuvių kalbos paminklų tyrinėjimo medžiaga, bet ir yra didelis indėlis pristatant Lietuvą Italijai bei Europos Sąjungai. Tai jau šeštasis tokio pobūdžio profesorius G. Michelini darbas. Lituanistikos temomis profesorius yra anksčiau parašęs dvi monografijas italų kalba, Lietuvoje išleidęs kelis mokslinius leidinius ir beveik šimtą mokslinių straipsnių lituanistikos, baltistikos bei kitomis kalbotyros temomis įvairiomis Europos kalbomis. Šiuo metu yra parengęs mokslinį 1612 m. pasirodžiusio Lorzio Zengštoko giesmyno leidimą, kurį išleisti rengiasi „Baltų lankų“ leidykla. Beveik parengtas ir 1666 m. Daniečiaus Kleino giesmyno mokslinis leidimas, kuris turi pasirodyti dar šiais metais. Profesoriaus tyrinėjimai ir senųjų tekstų spausdinimai paremti itin kruopščia šaltinių analize bei kompleksiniu teksto ir

melodijos studijavimu, kur muzika neretai tampa teksto raktu. Anot profesoriaus, išaiškinti giesmės — tai kaip detektyvinis žaidimas, — pailmu ir įdomu. Visi jo darbai pasižymi originaliomis kritinėmis išvalgomis, plačia erudicija bei korektiška mokslinė diskusija.

Baigęs klasikinės filologijos studijas Bolonijos (Italija) universitete, G. Michelini kartu su savo darbo vadovu V. Maziuliū 1975-ųjų lapkritį atvyko stažuotis į Lietuvą. Tais laikais, kai Lietuva priklausė Sovietų Sąjungai, užsienio noras susipažinti su Lietuva ir studijuoti lietuvių kalbą buvo kone sensacingas. Į Lietuvą jis vyko pro Maskvą, pasak profesoriaus, kaip supakuotas pašto siuntinys, kuriam nepasiklysti padėjo jo darbo vadovo pažįstama poetė A. Achmatova (Rusijos Federacija). Vilniaus universitete išmoko lietuvių kalbą, apgynė filologijos mokslų kandidatą, o vėliau ir mokslų daktaro disertaciją. Lietuvoje jam suteiktas habilituoto daktaro vardas, pripažintas ir Italijoje. Profesoriaus nesigaili savo gyvenimą paskyręs senosios lietuvių kalbos paminklų tyrinėjimui. Jei ne ši jo aistra, galbūt nebūtų susipažinęs su lietuviu Birute Žindžiute, vėliau tapusia jo žmona. Gyvendama Italijoje, Birutė puikiai išmoko italų kalbą ir tapo vertėja. To įrodymas galėtų būti, G. Michelini universitetui padovanoja, jo žmonos ir italų kalbą išversta, knygelė vaikams *Lietuviškos pasakos*, iliustruota L. Gutausko.

Popietės metu netrūko klausimų, diskusijų, nustebsių ir susižavėjusių klausytojų padėkos žodžių už neįkainojamą G. Michelini darbą. Susirinkusieji profesoriumi linkėjo sėkmės, neišsenkančių tyrinėjimo šaltinių ir niekas neskubėjo išeiti...

Paruošė:

Milda Zinevičiūtė, MI-4

* Pagal rengiamą naująjį Lietuvos bibliotekų įstatymą nebelieka valstybinės reikšmės bibliotekų, o seniausioje Vilniaus universiteto biblioteka prilyginama paprastai. Universiteto rektorius, bibliotekos darbuotojai nerimauja dėl ateities ir finansavimo, tačiau Kultūros ministerija ramina, jog biblioteka praras tik savo statusą, kuris, be pavadinimo, daugiau nieko nereiškia.

„Lady Makbet iš Akmenės“

Imponuojanti antraštė. Tik tu bet kuriai kruvinai tragedijai. Ji tiko ir pernai Los Angeles Dorothy Chandler paviljone pastatytai Dmitri Sostakovičiaus operai „Ledi Makbet iš Mstensko“. Tačiau dramaturgui Jonui Mackoniui (g. 1922 m. Pažulėje, Varėnos rajone) ji tapo akstinu tik komedijai.

Nežinau, ar jo šio pavadinimo veikalas buvo vaidintas Lietuvoje. Bet sausio 11–12 d., šeštadienį ir sekmadienį, stebėjau keturių situacijų komediją „Ledi Makbet iš Akmenės“ Los Angeles Šv. Kazimiero salės scenoje. Režisavo JAV LB 2002 metų laureatas Algimantas Žemaitaitis, stebėtinai sutelkęs futbolo komandos žaidėjų skaičių atitinkantį aktorijų sąstatą. Toje vienuolikėje gaiviomis vaidybos spalvomis švietė keli jauni debutantai ir keli Dramos sambūrio brandūs veteranai, šiam įvykiui gerokai atjaunėję. Ir kiti — jau ne sykį per pastaruosius metus praturtinę LA lietuvių sceną įvairiais personažais.

Verta pabrėžti, kad šeštadienį pilnoje salėje daugiausia susibūrė trisdešimties metų neprašukusi publika ir jaunesnieji. Kažkaip priminė lapkričio 23 d. Latvių salėje vykusio A. Mamontovo koncerto entuziastingos jaunos auditorijos gausumą. O sekmadienį vaidinimą stebėjo tik pusė tiek žmonių, žymia dalimi vyresniųjų, nuolat atvykstančių į pamaldas. Kai kurie jų, sėdėję salės viduryje, skundėsi daug ko neišgirdę. Man, sėdinčiam priekyje, girdimumas nebuvo problema, gal tik vietomis aktorijų ištirpimo aiškumas ir kalbėjimo sparta. Šekspyras yra pasakęs, jog komedijos sėkmė priklauso nuo klausytojų ausų pajėgumo. Todėl šiuo atveju jaunieji yra pranašesni žiūrovai. Jie sugeba ir smagiai juoktis.

Pagrindinei veikėjai Zitai (Indrajai Šulcaitei) makbetiško įtūžimo apimtą, tenka ne žudinių vykdymas, bet perdėm juokingų situacijų kurpimas ir draugė šiek tiek menkavertiškų menininkų gyvenimo sujaukimas. Taigi negrėsmingas kerštas.

Suprantama, yra ko pykti jaunai provincijos mergutelei, iš prigimties apdovanotai vaidybos talentu. Jos aspiracijas įstoti į teatrinio meno fakul-

tetą per egzaminus pakerta komisijos nariai: režisierius Narcizas Burokas (Amandas Ragauskas) ir docentė Petronėlė Radziūtė (Daina Žemaitaitytė). Anot docentės, istorijos žinių nepakankamumas. Tai suzinome iš Zitos pokalbio su rubininku (Jurgiu Kajota). Čia pasislėpusi herojė dar pasiklauso Buroko ir Radziūtės pašnekėsio. Jaučiasi žiauriai nuskriausta. Iš rubininko sužinojusi egzaminuotojų adresus, Zita pradeda savo keršto akciją.

Ši sklaidi ir įtikinanti užuomazga, su svariai debiutuojančiais vaidintojais, J. Kajotą ir šios komedijos žvaigždę, saikė, didžiuoju režisieriaus atradimu, I. Šulcaite, mus smagiai įveda į kitas situacijas. Manau, teisingai autorius veiksmus vadina situacijomis, nes jų eiga savo gajumu artima televizoriuje nuolat rodomoms „sitkomedijoms“, kur pilna kančia juokingų frazių. Jonas Mackonis šiuo atžvilgiu palyginti santūrus. Pjesė parašyta sovietmečiu, 1978 metais. Realistiniu būdu, stengiantis neperžengti padarumo ribų. A. Žemaitaitis su Jonu Mackoniu suvedė lyrinę dramą „Kaldų senelis iš Los Angeles“. Ją Žemaitaitis 1993 m. pastatė LA scenoje. Ji didelio įspūdžio nepadarė.

Nesuklysiu pasakęs, jog „Makbet“ antrame veiksmo sukaupia beveik visą šios komedijos sėkmės esenciją. Daug idomios kaitos. Veiksmas prasideda režisieriaus Narcizo Buroko (Amando Ragausko) ir jo žmonos Filomenos (Raisos Urbanienės) bėgimu. Abu emociingi, neatlaidūs, kaip būna gyvenime. Skirtingo dėmesio personažai. Jis pasišventęs režisūrai. Ji pasišventusi savo kūno grožiui. R. Urbanienė yra LA dramos sambūrio ilgametė narė, nepraradusi nei žavumo, nei skardaus balso. A. Ragauskas su ypatinga ištanga yra suvaidinęs jau eilę svarbiausių vaidmenų. Ir čia jis raiškus, įdomus.

Šiame veiksmo bene pati juokingiausia mizanscena yra Buroko pastangos surepetuoti poetišką Romeo ir Džiulietos pokalbį — žiūrovus juokdo ir tas ant sienos avangardiškas paveikslas, kuriame iš korseto pūso moters dubuo. Zita, įsmukusi į butą ir meluodama įtikina Buroką, esanti jo dukteris ir įsiprašo į Džiulietos vaid-

Indrāja Šulcaitė „Lady Makbet“ pagrindinė aktorė.

mens repetavimą, nes numatyta aktorė Elvyra Miliuvienė (Edita Kliučinskaitė) vėluoja. I. Šulcaitei šioje padėtyje permainingai išdaigaujant, vyksta gerokai prajuokinti publika, nes ir jos partneris, aktorius Gerardas (Rolandas Žukauskas) yra komiškas tiek išvaizda, naivumu, tiek anemišku deklamavimu. Tikras mėmė. Tad desperatiškai jaučiasi režisierius Burokas. Veiksmą papildo ir kitos juokingos detalės, tad ir tas Filomenos peruko dingimas, tiksliau, atsidūrimas ant Zitos galvos. Taigi, vagystė. Ir žvalaus pinkertoniško policininko Broniaus Dičkaus (Artūro Česnos) pasirodymas. Jo ryžtas surasti nusikaltėlę.

Norėtųsi maždaug atpasakoti ir trečio veiksmo situaciją docentės Radziūtės kambaryje, kur prie jos glaudosi suktas skulptorius Vilius Milius (Remigijus Bobina) — jam knieti iš Petronėlės išvilioti senovinė žvakidė. Kyla aistras. Pasirodo Zita ir sutrukdė jo planus. Čia ir skulptoriaus žmonos Elvyros išliepsnojęs pavydas, su gabios Kliučinskaitės žvilgsniu žara. Vėl įsigali konflikto atmosfera. Susišaudymas žodžiais. Daug judesių. Viskas tinka šmaikščiai komedijai.

Ir viename, ir kitame veiksmo regime ir girdime išmintingą taikios pusiausvyros reiškęją — rašytoją Joną Anužį, kurio vaidmenį pasigėrėtinai suvaidino Juozas Pupius. Pasakė daug svarių frazių. Atseit, visus raminantis pedagogas. Jį girdime ir ketvirtoje situacijoje, vadinamame epiloge, kai visi veikėjai susirenka „Protėvių“ kavinėje. Ir čia liepsnoja pavydo scenos. Pasirodo dar viena, vyrų dėmesį patraukianti, rafinuota gražuolė Moderni mergina (Daiva Kamarauskaitė). Liekna fejta. Tarsi priemonė dar pakiršinti tuos pavyduolius. Groja muzi-

ka. Šokama, svaigant tarpusavyje žvilgsnius. Visa tai yra tam tikras šaržas. O gal tu norima parodyti, kad vyrų ir žmonių santykiai vis dėlto išlieka tokie, kokie buvo komedijos pradžioje. Žinoma, pasigirsta atlaidomo gaida. Pasigirsta ir tos talentingos „Makbet“ mergutės, buvusios ne-naudėlės, atsiprašymas: „Dovanokite“. Atsisveikinimas su makbetišku aštrumu: „Jei nepasmaugsite, sugrįšiu“.

Šio pastatymo dailės darbus atliko Sigitas Šniras. Viskas buvo tinkamoje vietoje. Kostiumus derino dailininkė Aušra Maculevičienė. Grimą pri-taikė, nieko nepasendindama — Aušra Juškaitė-Rozengard. Garsais ir muzika sielėjosi — Paulius Jasiukonis. Jei ne „Oskari“, tai bent „Globai“ jiems užtikrinti. Kaip išsamioje, net vaidinimo santrauką pateikiančioje, programoje nurodoma: „komedijos pastatymą finansiškai parėmė dr. Zigmas Brinkis ir Vincas Šaras“.

Pranas Visvydas

SKULPTŪRA

Atkelta iš 2 psl.

Kritikas Claude Le Suer pastebėjo (Artspeak, 1982) kad Urbaitis menas atitinka artiausią Marshall McLuhan's garsiajai teorijai „The medium is the message“, medžiaga yra pati išraiška. Panašiai Petras Mozūras pastebėjo „Naudojama technologija... pati yra išraiškos priemonė...“

Mindaugas Navakas daugiausia iš visų ryškina medžiagų savybes. Jo skulptūros yra sukurtos iš betono, plieno, sferio, stiklo, silicono ir t.t. Navako architektūrinė didžiulė skulptūra 48 Venecijos Bienalėje buvo padaryta iš sferio. Šioje parodoje Navakas rodo darbus, sukurtus silicono su minkštos skulptūros savybėmis. Pranašiškas McLuhan pareiškimas: „The medium is the message“, charakterizuoja Navako skulptūras taip pat, kurios išsako šių dienų technologijos civilizaciją.

Vlado Urbanavičiaus skulptūrai yra būdingi harmoningų minimalistinių masių santykiai. Jo skulptūra kolona sudaryta iš jo aplinkumoję atarstų medžiagų. Jo pasisakymas yra svarbus šiuolaikinės skulptūros apmąstymams: „Metams bėgant, ribos tarpe kūrybos ir gyvenimo išsitrina — jaučiu, kad mano darbų turinys vis labiau sugeria gaivų aplinkos formų ir medžiagų tikrumą, vis mažiau vietos palikdamas mano rankai.“

Išleistas nemažo formato gražus katalogas su skulptorių pasisakymais, biografijomis ir jų darbų nuotraukomis.

E.U.

„Lady Makbet iš Akmenės“ atlikėjai.

Sigito Šniro nuotrauka.

Savo žmonos Birutės ir italų kalbą išversta knygelę vaikams *Lietuviškos pasakos* rektoriumi V. Kaminskui įteikia prof. Guido Michelini.

Leidiniai

Kas atkels vartus, kai tėviškėn sugrišim?

IRENA MACIULYTĖ GUILFORD
PRISILIETIMAS

Iš užatlantės atėjo Algimanto Mackaus knygu leidimo fondo nesenai išleistas, galima sakyti dar „šiltas“ Irenos Maciulytės-Guilford romano *Prisilietimas*. Seniai laukiau šios knygos, nes iš anglų kalbos variantą skačiusių išėvių girdečiau, jog knyga vaizduoja ryšius tarp okupuotoje Lietuvoje likusių ir Vakarų pasitraukusių lietuvių. Kas nežino, kad tie ryšiai gana painūs, kartais dargi skaudūs, ne visi keliai į suartėjimą gėlėmis nubirstyti.

Tie santykiai, susvetimėjimas tarp karo audrų perskeltos tautos, net giminės likimai vaizduojami per pagrindinės romano veikėjos Aldonos stebėjimą ir išgyvenimų prizmę (nors šis veikėjos vardas knygoje mažai naudojamas, lyg ir užslėptas, tarsi autorė norėtų apibendrinti šios, jau ne Lietuvoje, o Šiaurės Amerikoje gimusios ir augusios, moters paveikslą). Aldonos tėvas Edvardas, 1944 metais į Lietuvą vėl atėjus komunistams, pasitraukė, o jo brolis Pranas su gausia gimine pasiliko.

Atrodo, koks turėtų būti džiaugsmas, kai po 40 metų išvykėliai atkeliauja iš Kanados, kad ir į susovietintą Lietuvą, kai išskirta plati giminė Vilniaus stotyje susitinka akis į akį, širdis — į širdį! Deja, jau pirmąjį susitikimo akimirką tarp jų iškyla susvetimėjimo siena. „Amerikonų“ sutinkantieji „sustoja ir spokso“, nebylaus akmens ratas... Dvidešimt septyni (tik buvo sutikusiųjų — A. N.) sausi buciniai nukrenta man ant skruostų. Dvidešimt septyni pašnibdomis ištarti vardai sušnara mano ausyse lyg negyvi lapai“, — vykstant susitikimo ceremonijai pati sau pagalvoja romano herojė. Nuosirdumo neparado ir jos artimiausia pusėsėrė Daiva, su kuria nuo pat vaikystės susirašinėjo, dalijos mintimis ir mergautinėmis svajonėmis. O koks šurmulys, varžybos dėl dovanų kilo viesbutyje, svečiams atidarius išspūstus lagaminus! „Šitas juodas man!“ — teta Sofija traukia rankinuką į save, o pusbrolis Andrius griebia džinsus.

Kai romano svarbiausia veikėja pusėsėrė ant kaklo užsega kuklų niekūtį su geltona grandinėle, ši viltingai nudižūga: „Čia auksas!“ Sutrikusiai, pyktelejusiai ir susigėdusiai Aldonai galvoje šmėkšteli: „Auksas? Jie tikėjosi aukso? Net ir dabar, praėjus keturiasdešimčiai me-

tų, jie vis dar galvoja, kad Vakaruose pinigai guli ant gatvės lyg nukritę lapai, tik ir laukiantys, kol juos sušluos į karučius?“ O Daivos veide — nusivylimas, lyg yla iš maišo išlenda gobšumas.

Vis dėlto dovanų ritualas tuo nesibaigia — svečiai iš Kanados visą pulką gimusių dar nusiveda į sovietiniais laikais Vilniuje pagarsėjusią „dolerinę“. Apipila dovanomis ir tuos giminačius, kurie, jau Lietuvai atgavus nepriklausomybę, trims mėnesiams atvyksta pasisvečiuoti pas tuos pačius giminačius į Kanadą.

Romano autorė mėgina atskleisti tų „amerikonų“ dovanų prigimtį. Pasirodo, tėvas Edvardas jaučia kaltę, kad, savo artimuosius palikęs pavojuose, anuomet paliko tėvynę, pasitraukė į saugius, ramų ir sotų gyvenimą žandantių Vakarų. „Dolerinė“ pasirašęs gausių prekių čekius, jis atsiskaityti, jo veidas spinduliuoja ir laukia. O tuo tarpu romano herojė — dukterė Aldona — žiūri ir klausia, ar šiomis akimirkomis tėvas išsivaduoja iš kaltės? Ji nelaimina to atgailavimo, lygiai kaip ir šių eilučių autorius, pats patyręs, jog tie, kurie liko Lietuvoje, nepasitraukė į Vakarų ir išliko nenužudyti, ištremti ir nenukankinti, tai, pasak vieno J. Guilford romano veikėjo, ko gero būtų tapę komunistais, suluošinto mentaliteto asmenybėmis, o geriausiu atveju — prisitaikėliais. Bet juk svarbiausia — laisvė, laisvoje šalyje susiformavusi asmenybė. Sovietinė sistema buvo taip neįtikėtina baidi ir klaidinga, kad ir šiandieninės Lietuvos jaunimo dar nepalieka vergo jausmas, tebeslypinti baimė.

— Ar, būdamas čia, tu jauti laisvę? Ar jauti? — Kartą paklausė Aldonos vyras kanadiečių Martynas čia viešinio žmonos pusbrolio Jurgio.

— Man atrodo, kad esu šiek tiek laisvas, — atsako Jurgis, — akys laksto į kairę ir dešinę.

Tikrai įžvalgas romano pagrindinės veikėjos (ir autorės) — išėvių naujosios kartos atstovės, požiūris! Jis dar kartą atsiskleidžia, kai tėvas vėl dosniai apdovanoja jau iš laisvos Lietuvos čia atvykusius giminačius. Dukterė neišveria: „Užtenka noriu sušukti, trinkelėdama ranka. Užtenka trenkti ir marškinėlių, mašinų ir šaldytuvų, žalių suknelių ir Caugar batų! Užteks mėginimų nusipirkti atleidimą!“

Kadangi romane itin daug vietos skirta nepasotinamoms, dovanoms (net ir paskutiniuose knygos puslapiuose iš Lietuvos atvykęs ponas atsišveikindamas savo broliui sako: „Tu toks turtingas, Edvardai. Nupirk man namą. Mes visi atvažiuosim čia gyventi. Mano vaikas dirbs ir mane išlaikys“), tai čia padėti tasą nevertėtų, tuo labiau, kad kai kurių knygos veikėjų supratimas apie tų dovanų esmę, mano galva, gan paviršutiniškas, vienpusiškas. Kai dovanu ir gobšumo varžybų an-

stulbinta pagrindinė veikėja Aldona apie tai užklausia tėvo, jis nervingai nusijuokęs ir pasimušęs, atsako: „Jie pritrenkti... Jie nėra matę tokių laikrodžių, tokių batų. Taip. Jie pritrenkti“.

Aldona žvelgia giliau negu tėvas: „Dalis manęs nori juo tikėti, bent jau jo paties labui. Ir išprausti ką nors, bent ką, tarp manęs ir šių giminačių, ir dienų, kurios mūsų laukia... Ne, noriu jam pasakyti. Tai aš pritrenkti, pasidubinti to, ką matau“.

Į šį Aldonos monologą aš išsprausčiau, kad tos užjūrio giminių ir net visai nepažįstamųjų dovanos, į milijonius paramos fondus iš asmeninių kišenių dedami, o pasakui pagal poreikius tautiečiams, lietuvių bei dalinami doleriai — tai giliai žmogiškas, humanistiškas, krikščioniškas, turtingesnių pasidalinimas išteklių su vargstančiais, beturčiais, nelaimėliams, ko dar labai pasigendama ypač iš naujųjų dabartinės Lietuvos milijonierių, smarkiai turtejančių verslininkų.

Žinoma, be jausmo, gero žodžio numetama dovana ir pati biedniausia gali įžeisti. „Prašau, nustokim pirkti. Geriau pasikalbėkim“, — saviškiams siūlo mąstanti romano veikėja Aldona. Ši nuosirduma, vaisingumą, iš svetur atvykusiems svečiams, Aldona pastebi ir Lietuvoje. „Kartą kavinėje tik žvilgtelėjau į šokoladinių saldinių dėžutę ir ji tučiuojau atsidūrė ant mano kelių“.

Bet ir kitomis aplinkybėmis Aldona jaučia susvetimėjimą tarp abiejose Atlanto pusėse gyvenančių tautiečių ir giminačių. Ji škausmingai junta, kad neturi tikrosios savo tėvynės, jos nesupranta. Prisižinausi, kad Lietuvoje — tik plevėna jos gyvenimo pilkas, kaip prieblanda ir liūdnas šešėlis, ji sielvartauja: „Niekur nepritampu. Nei tarp kanadiečių, kur gimiau. Nei tarp lietuvių, kurie čia atvyko. Nei Lietuvoje, vietoje, kurios nepalikau“.

Taigi, Aldona — viena iš tų, kurioje lietuviškos daigai neprigijo, nesulapojo nei šeimose, nei šeštadieninėje mokykloje, nei Vasario 16-sios minėjimuose, kituose lietuviškuose renginiuose. Matyt todėl ir jos požiūris į Lietuvą, jos žmonės pernelyg miglotas, nesuprantamas, negatyvus. Dar būdama paaugle, ji iš gėdos rauda, kai jos motutė, Toronto gatvėje susitikusi savo seną pažįstamą, kalbėjosi ne angliškai, o jos nuomone keistą, viešose vietose netinkama lietuvių kalba. Romane atsiskleidžia ir priežastys: kai paauglė Aldona paklausė savo tėvo, o kodėl laiškuose iš Lietuvos pusėsėrė Daiva ją vadina seserim, neatsitraukdamas nuo skaitomų *Tėviškos žiburių*, šis tik burbteli: „Taip priimta“. Kitais atvejais dar nori tėvo paklausti, pasikalbėti apie Lietuvą, likusią jo motinai, seserai, kitus giminačius, pagaliau, kas yra tas Daivos atsiųstoje senoje nuotraukoje jau miręs Sabaliūnas, pasak pusėsėrės laiško, „jungiantis mus, dvi vieno medžio šakas“. Tėvas, deja, vėl sėdi už laikraščio, pusiau pasislėpęs ir nekalbus.

Čia prisimena Eglės Juodvėlkės knygos *Cukraus kalnas* pagrindinę veikėją. Nors ji taip pat gimė ir augo Amerikoje, bet svetur ji išsiugdė tikrą savo tėvynę-Lietuvą, savo pasirinkimu esanti lietuvi, ne amerikietė. Kol į Lietuvą važiuoti buvo draudžia-

Vargdieniai, pažemintieji ir nuskriaustieji

(Rašyt. Vandos Juknaitės akimis ir širdimi)

Vandos Juknaitės *Išsiduosi. Balsu* yra tartum tęsinys Victor Hugo ir Fedor Dostojevo garsųjų romanų. Paryžiaus gatvių nuskurus Gavrasas ir Peterburgo našlaitė Nelli, nepaisant 142 metų atstumo, yra tartum tos pačios nelaimėlių šeimos, kaip ir Juknaitės Gediminas, Min-daugas, Sania, Vasia, Kolja, Artūras. Tačiau yra ir skirtumas: anų rašytojų vargdieniai — romanų veikėjai (nors tos knygos buvo artimai susietos su tikroju gyvenimu), Juknaitės vaikai — tikri, dabartiniai Lietuvos sąslavynų gyventojai.

Išsiduosi. Balsu — baisi knyga. Baisesnė už Sibiro tremtinių atsiminimus. Tremtis baigėsi mirtimi arba grįžimu namo, nepaisant kaip šalti ir nesvetingi buvo išsiųgtieji namai. Vilniaus sąslavynų vaikams du keliai — į kalėjimą arba savizudybę...

Kazin ar šiuo metu lietuvių literatūroje yra kita tokia knyga, kuri taip trumpai, tokiais papiais, bet iki skausmo ryškiais bruožais nupiešia komunizmo (bendrai, totalitarinių režimų) pasekmes žmogaus dvasiai. Gal būtų, tik Franz Kafka ir George Orwell sugėbė to sunaikinimą iš dalies parodyt, ką padarė Juknaitės knyga, iš tikrųjų, pirmieji 62 psl. (nes toliau rinkinys pokalbių ir straipsnių įvairiomis temomis, kurias autorė interpretuoja iš asmeninio taško).

Išsiduosi. Balsu yra eilė širdį plėšiančių prisiminimų iš keletos vasarų, kada autorė su būreliu savanorių pravedė stoma, tėvynė jai buvo išėvija ir gimtoji lietuvių kalba. Dabar ji nori gyventi ne Amerikoje, bet savo tikrojoje tėvynėje Lietuvoje, tarp savo tautiečių, giminačių: *Cukraus kalno* herojė nuo pat mažens tėvai ugdė lietuviškos dvasios, naujodami net drastiškas priemones: į namus buvo greitai uždrausta neštis anglišką žodį, o mama susitarė su miestelio biblioteka, kad dukrai į namus neduotų neštis angliškų knygų. „Ar buvau apgauta? Kazin. Blogiau būtų jaustis lietuviu ir negalėti išsireikšti ta kalba“, — prisipažįsta *Cukraus kalno* herojė: Lietuvoje susitikusi su giminačiais, kitais tautiečiais ji nejaucia „nebylaus akmens rato“, o ją sutinkančiųjų vardai ausyse nėsna „lyg negyvi lapai“, dėl ko sielojasi *Prisilietimo* herojė. *Cukraus kalno* pagrindinis asmuo nejaucia ir dovanų dalijimo ritualo problemų.

Žinoma, dvi geros knygos, dvi skirtingos jų herojės. Tik *Prisilietimo* veikėjai Aldonai, kas atkels vartus, kai prisės tėviškėn grįžti, kaip rašoma knygon įdėtame posmelyje iš Scheinfeld DP stovykloje lietuvių, vardu Lucija, 1946 m. sukurto eilėraščio.

Irena Maciulytė Guilford, *Prisilietimas*. Iš anglų kalbos vertė Dalia Cidzikaitė ir Aušra Velickaitė. Išleido Algimanto Mackaus Knygų leidimo fondas, 2002 m. 218 Brookside Lane, # A Willowbrook, Illinois 60527-2907. Tiražas 600. Kaina 17 dol. Knyga gaunama ir *Draugo* knygynelyje.

Algimantas Antanas Naujokaitis

vyklais Vilniaus sąslavynų vaikams. Tai nebuvo stovyklos, kokias mes pažįstam ir suprantam. Tai buvo laukinių žveriuoklių sausmas jiems svetimoje aplinkoje. Štai kaip autorė piešia tą vaizdą kapotais sakiniiais, kurie krenta širdin, kaip akmenys:

„Užkūrėm laužą. Ir ramybė sprogo. Kaip atominė bomba... Jie vertėsi per galvas. Stumdėsi. Griuvo. Jų siautimas buvo klaidus. Nuozmus. Laukinis. Kitą dieną jie sulaužė visus žaislus... Parengta stovyklos programa išlėkė į orą šipuliais... Buvom sutrikę ir pasimėtę. Nuo jų sužvejimo...“

Stovyklos organizatoriai turėjo skubiai pakeist visą programą. Sugulvojo orientacinius žaidimus: bėgimą su kliūtimis, šliaužimą upės vage, lipimą į medžius. Ir visa tai jie turėjo daryti kartu su vaikais. „Kai mes nebepavildavom kojų, rašo autorė, vaikai siautimas prasidėjo su nauja jėga... Norėdami jiems padėti, turėjom prisitaikyt...“

Bet viena programa buvusi stebėtinai sėkminga. Tai niežų, užpūliavusių žaidimų gydymas ir utelių naikinimas. Kodėl? Čia autorė jautriai pasakoja, kokią poveikį turėdavo stovyklų vadovų prisilietimai prie vaikų žaidimų, prie jų gyvųjų aptekusių galvų. Vargšukai glaudytavęsi aplink, prašydami dar patępti vaisiais kiekvieną įbrėžimą, dar ir dar paglostyt nukriptas, nušašiusias galvas...

„Niekad nepatirtas, ar seniai pamirštas motiniškas rūpestis, — rašo autorė, — pavertė laukinius žveriuoklius švelniausiais vaikais...“

Vaikus į stovyklas autorė ir jos padėjėjai surinkdavo iš Vilniaus stoties ir sąvartynų, pirmiausia susisieki su tėvais (jei tokių iš viso būdavo galima surasti). Neretai pasikalbėjimas su tėvu ar motina baigdavosi — duok du butulius degtinės ir veiks ji, kur nori... Dauguma vaikų buvo išbadę. Vilniaus gatvėse jie valgydavo vieną kartą. Jų veidai būvė raukšlėti ir pilki, pilvai išsiplėtę. Stovykloje jie suvalgydavo po 5 dubenėlius sriubos ir po puskepalį duonos iš karto... Stovyklos vadovų nusiteimui, po savaitės vaikai imdavo blogti! Nusigando, kol suvokė, kad sunormalėjusi mita subliuškino nuo bado ištinusius vidurius.

Sąslavynų vaikai, tie laukiniai žveriuokliai, buvo pasiekiami meile ir rūpestiu, bet labai sunkiai. Gatyvė juos nuo gimimo įpratino niekuo nepasitikėti, ir tai, kad ta „teta Vanda“ juos atsivežė stovyklon, kad duoda socialiai privalytį tepa niežtus vaistais, jiems buvo įtartina. Jų supratimu, teta Vanda už tai buvo apmokama dideliais pinigais! Ir vaikai išsivėdė! Jie subruzdavo pabėgti, išvažiuoti. „Kuo ilgiau mes čia būsim, tuo daugiau juos mokes“, pasipiktinę aiškino jie. Autorė rašo, kad tik po kelerių metų supratusi šitą vaikų logiką... „rūpestis ir meilė juos žeidė, palietė žaizdą, kuri taip skauda, kad vaikams gindamasis gali užmušti. Žiauriausiomis priemonėmis jis nori sužinoti, ar jis tikrai reikalingas. Jei tik supras, kad ji globoji tik dėl savo naudos, gali gaut peilį į nugara...“

Tačiau tose sulaukėjusiose, sužeistose širdelėse dažnai rusena rūpestis savo šeimai: pavogtus, suelgetautus centus ne vienas tų vaikų atiduoda savo sergančioms motinoms, vagia maistą savo jaunesnėms sesutėms, nes tėvai alkoholiškai arba kalėjime. Tokie faktai, autorės surašyti tais kapotais sakiniiais, duria širdin. „Dailius į gatvę išėjo ketveri... Keletą metų elgetaudamas išlaikė motiną ir du mažesnius...“ (59 psl.)

Autorė rašo apie kelias tokias vasaras stovyklas. Joms vadovavo ir aptarnavo mažas būrelis savanorių. Vieną projektą parėmė Danijos ambasada. Niekas iš Lietuvos... Vienus metus bendros programos vyko su Vokietijos „Jugendhilfe Verbund“. Toji organizacija siuntia savo pedagogus su nusikaltėliais jaunuoliais darbu į kitą šalį, kad pamatytų tikrą vargą ir pradėtų vertinti, ką turi. Į Lietuvą atvyko atsargos karininkas Volker su dviem chuliganais, kaip autorė sako. Ir jie, Normanas ir Saimonas, pamatę Vilniaus sąslavynų vaikus, buvę sukrėsti.

Šiose stovyklose vaikai buvo pratunami dirbti. Stebėtina — jie darbo ėmėsi. Gal, kad buvo gerai pamaitinti, o greičiausiai, kad „teta Vanda“ ir kiti jos padėjėjai kartu skaldė malakus, rove kelmus, ravėjo daržus, net nudažė mažą kaimo bažnytelę. Stovyklų taisyklės, kurių vis dėlto vaikai įpratę šiaip taip laikytis, būvė: stovykloje viskas galima tik reikia paklausti; paėmė daiktą, padėk į vietą; pradėjai darbą, baik; pats susirask sau darbą.

Pamazu vaikų elgesyje ėmė matytis teigiamų prosvaitų, kurias vėl ir vėl užtemdydavo apsigvogimai, melavimai, daiktų gadinimas, klavių uostymas, pabėgimai... Tačiau skaudžiausia, kas tose stovyklose įvyko, tai Lietuvos biurokratijos įsikūlimas. Yra toks amerikietų posakis — jei gerai veikia, netaisyk. Deja, biurokratai to nepripažįsta.

Atvykdavusi komisija po komisijos — sanitarinė, globos namų, dokumentų tikrinimo...

Romano konkursas

Lietuvos Tūkstantmečio minėjimo direktija prie Lietuvos Respublikos prezidento kanceliarijos primena, kad tęsimas romano konkursas, skirtas Lietuvos valstybės 750 metų jubiliejui.

Konkurse kviečiami dalyvauti Lietuvos ir išėvių autoriai. Konkursui gali būti pateikti naujų romanų rankraščiai. Jie savo meninė lietuvių kalba turėtų kelti ir svarstyti svarbius Lietuvos istorijos klausimus. Kompiuteriu surinktus tekstus, nurodžius autoriaus vardą, pavardę, adresą (jei yra — ir elektroninio pašto) ir telefoną, siųsti iki 2003 m. balandžio 1 d. adresu: Lietuvos tūkstantmečio minėjimo direktija prie LR Prezidento kanceliarijos, S. Daukanto a. 3, LT 2008, Vilnius. Laimėtojai skelbiami ir apdovanojami liepos 6-ąją — Valstybės (Lietuvos karaliaus Mindaugo karūnavimo) dieną. LTM direktija iš dalies finansuoja laimėjusių kūrinių išleidimą ir tam tikslui skel-

Komisaras (vis dar ne viršininkas?) po komisaro landžiojo po virtuvę, palapines, kamantinę vaikų, ar gauna valgyt, kuris vadovas blogiausias (!). Su pasipiktinimu išmetinėjo, kad kiekvienam vaikui palapinėje nėra ploto (tik neklausė, kiek kv. metrų vaikas turi Vilniuje, miegodamas šiukšlių dėžėje!), kad nėra šilto vandens, nors stovykloje buvo šuliny, upė, dušas, kaimo pirtis, kad savanoriai studentai neturi su tokiais vaikais dirbti. Autorė, kaip vyr. stovyklų organizatorė, turėjusi sumokėti 3,000 Lt baudą. Biurokratiniai užkabinėjimai tęsėsi trejus metus. Žodžiu, buvo „taisuoma“, kas nebuvo sugedę.

Šitie 62 psl. apie Lietuvos pažemintuosius ir nuskriaustuosius turi labai gaudžių vietų. Gaudžių ir jautrių, nes ne specialiai gaudžiai parašytų. Tačiau parašytų autorės širdim. Kaip tas psl. apie Vasią — baltapoki, čiupluti, peršviečiamą, klausinėjantį apie Dvasią-Dievą; žvelgiantį į žvaigždėtą dangų ir tyliai šnabždantį — „Ir viskas čia jo?“

„Pamačius tą vaiką, man ištirpavo širdis, — rašo autorė, — nedemonstruodavau, bet ir neslėpiau savo meilės. Tačiau žodis meilus vaikams nebuvo žinomas. Bet susigūčiję ar sukūrę kokių lažybų, jie prisiekdavo motinos širdim... Toks beribis, toks neišmatuojamas buvo jų nelaimės gylis...“

Baigdama šią skausmingą vargdienų — nuskriaustųjų — pažemintųjų litaniją, autorė rašo: „Mūsų vaikai išsivaikščiojo po kalėjimus: Tadas, Tomas, Raimondas, Aurimas... Mindaugas apvogė apakusį Tomą. Kolja pasikorė... Mes neatsisakome svajonės įkurti centrą — alternatyvą vaikų įkalinimui. Gal kas norės mums padėti?“

Išsiduosi. Balsu paskaitčius, matyti, kad Lietuvoje atsiranda „motinų Teresų“ (kai ir išėvijoje ne viena Lietuvos vaikams šelpia, mokyti ir gydyti organizacija). Bet reikia jų daugiau. Tų motiniškų širdžių, ne tik jautrių, bet labai ryžtingų ir išstvermingų, nes tų vaikų žaizdos gilios ir sunkiai gyja. Kaip rašytoja Birutė Pukelevičiūtė sako: „...Lietuva prisikėlė ir pakilo, bet kai ji atsisuko, negalėjom pažint sužaloto jos veido...“

Nijolė Jankutė

bia konkursą leidykloms.

Informacija apie konkursą teikiama tel. 85-266 40 84, el. paštu: jurate@president.lt, taip pat interneto tinkloje adresu: <http://www.is.lt/1000/>.

MES — LIETUVA!

Lietuvos valdovo Mindaugo karūnavimo ir Lietuvos valstybės 750 m. jubiliejaus proga skelbiamas, dr. Jono Adomaviciaus finansuojamas, literatūrinis konkursas.

Tema: **MES — LIETUVA.** Mes didžiuojamės, kad turime 1000 metų istoriją; kad esame Lietuva — tokia skirtinga įvairiais šimtmečiais, bet visada ta pati Lietuva, kurianti savo istoriją, iš savo praeities besisemianti stiprybės.

Konkursą skelbia *Lietuvių balsas*. Adresas: 2624 W. 71st Street, Chicago, IL 60629, USA. Tel.: 773-776-3399; faksas: 773-776-7059. Daugiau informacijų bus pateikta vėliau.